

Asztalos Péter Hugó

A termékenységi ráta növelése szükséges a demográfiai fordulathoz

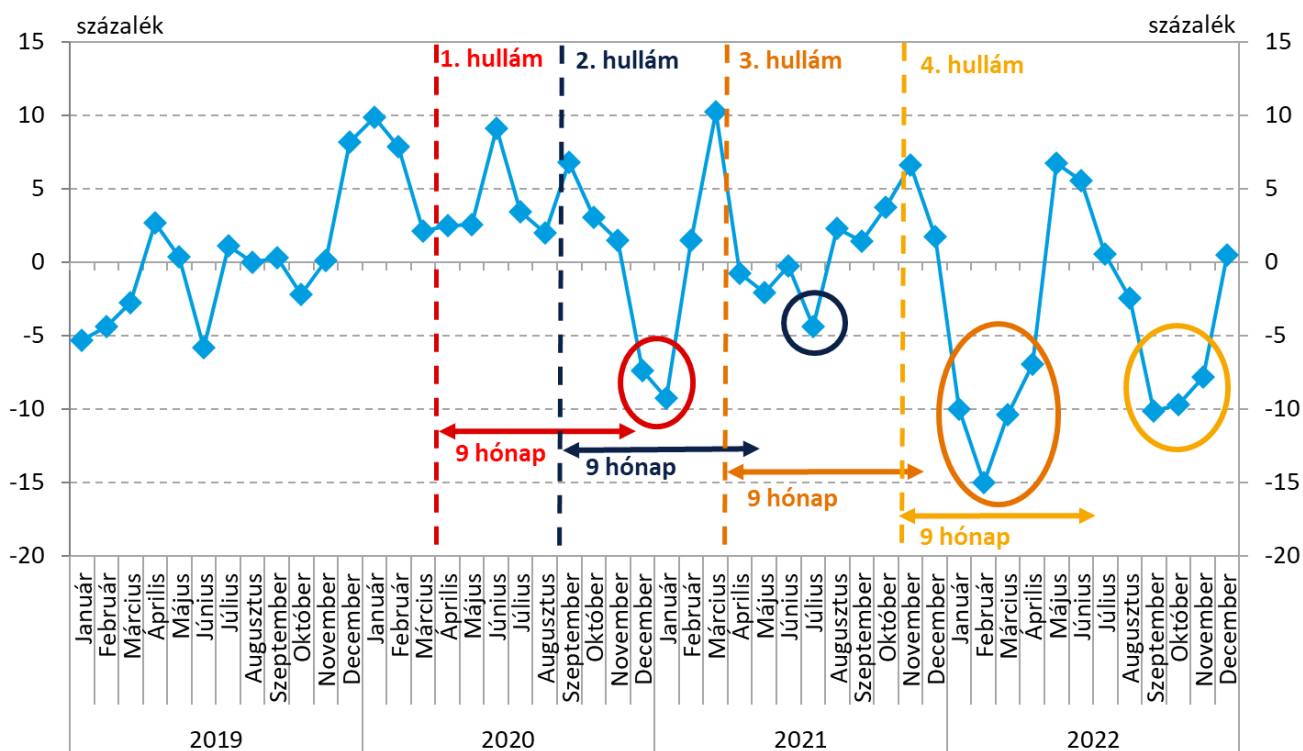
Magyarországon egy évtized emelkedése után 2022-ben először csökkent a termékenységi ráta értéke. Az elmúlt években a koronavírus-járvány egyaránt kedvezőtlen hatással volt a születések és a halálozások számára. A demográfiai fordulathoz a népesség természetes fogyásának megállítása, vagyis a termékenységi ráta növelése és a halálozások számának csökkentése szükséges.

A koronavírus-járvány következtében a demográfiai mutatók számos országban leérték a korábbi pályájukról. A pandémia két csatornán keresztül is kedvezőtlen hatással volt a népesedési folyamatokra. Egyrészt megnövekedett a halálozások száma. Magyarországon a járvány hullámainak csúcspontján (például 2021 márciusában) a havi halálozási adatok akár harmadával is magasabbak voltak, mint a korábbi évek átlagai. Másrészt visszaesett a gyermekvállalási kedv is. Hazánkban a járványhullámok után 9 hónap késleltetéssel jelentős, akár 15 százalékos csökkenés (például 2022 februárjában) is megfigyelhető volt a havi születésszámokban. Ezek a hatások ugyan alapvetően átmenetinek tűnnek, azonban összességében jelentősen megnövelték az elmúlt évek természetes fogyását hazánkban. A járvány lecsengése után érdemes megvizsgálni a tendenciákat, illetve nemzetközi összehasonításban elhelyezni a hazai eredményeket.

A járvány jelentősen befolyásolta a 2022-es születésszámokat

2022-ben 88.400 gyermek született Magyarországon, így egy évtizednyi növekedés után ismét csökkent a termékenységi ráta értéke hazánkban. A 2022-es születésszám 5 százalékkal maradt el a 2021-es értéktől, így a termékenységi ráta értéke 2022-ben 1,52-re csökkent a 2021. évi 1,59-ről. A születésszámok 2022-es csökkenésében jelentős szerepet játszott a koronavírus-járvány hazai 3. és 4. hulláma, amelyek következményei 9 hónapos késleltetéssel a 2022 tavaszi és őszi születésszámokban figyelhetőek meg (1. ábra).

1. ábra: A havi születésszám változása a megelőző év azonos hónapjához képest

Forrás: KSH.

2022-ben összesen 13 százalékkal, azaz közel 20 ezer fővel kevesebben hunytak el, mint egy évvel korábban. A 2022-es halálozások száma (136 ezer fő) ugyan elmaradt a Covid-járvány miatt kiugróan magas 2021-es értéktől (156 ezer fő), ugyanakkor enyhén magasabb volt, mint a járványt megelőző év (2019) 129 ezer fős értéke.

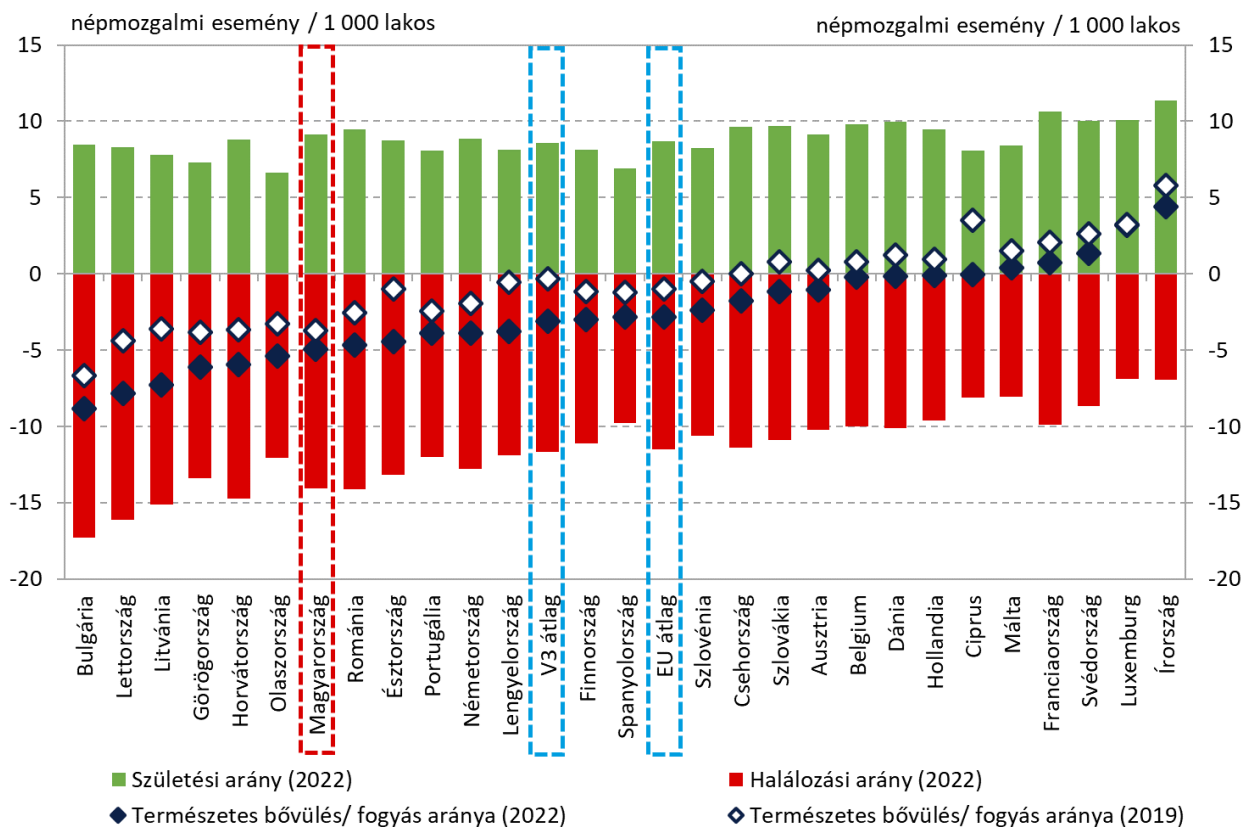
A magyar népesség becsült létszáma összességében 11 ezer fővel 9 millió 678 ezer főre csökkent 2022 végére. A születések és a halálozások száma egyaránt csökkent 2022-ben, ám a természetes fogyás még így is meghaladta a 47 ezer főt, amelyet nagyrészt ellensúlyozott a nemzetközi vándorlás közel 36 ezer fős többlete. A természetes fogyás mértéke mind a 19 vármegyében, ezen belül is főként az ország északkeleti részén és Pest vármegyében csökkent, míg Budapesten enyhén növekedett az előző évhez képest.

Csak 5 uniós országban volt pozitív a népesség természetes változása

Az Európai Unióban a koronavírus-járvány hatására még 2022-ben is kedvezőtlenbül alakultak a népmozgalmi mutatók, mint a járványt megelőző 2019-es évben. Luxemburg kivételével minden európai uniós országban romlott a természetes bővülés/fogyás mértéke 2019-hez viszonyítva 2022-ben (2. ábra). Ebben szerepet

játszott, hogy mind a két figyelembe vett népmozgalmi tényező eredményei romlottak: az EU-ban összesen 8 százalékkal kevesebb gyermek született, miközben a halálozások száma 10 százalékkal emelkedett 2022-ben 2019-hez képest.

**2. ábra: A legfontosabb népmozgalmi mutatók alakulása az Európai Unió országai-
iban**

Megjegyzés: 1.000 lakosra vetített arány a 2022. január 1-i lakosságszám arányában. A legtöbb ország esetében még csak előzetes adatok állnak rendelkezésre.

Forrás: Eurostat, saját gyűjtés.

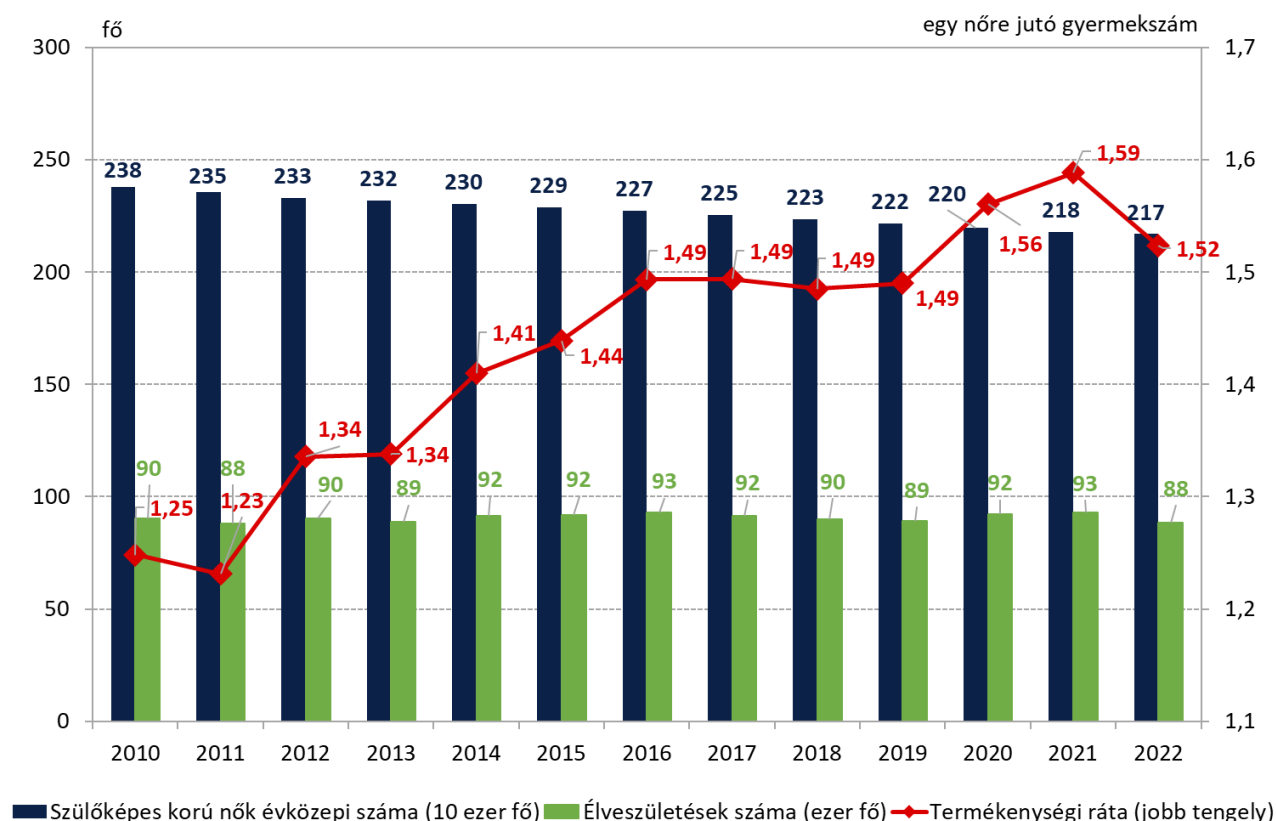
A 2022-es évről még nem rendelkezünk nemzetközileg összehasonlítható termékenységi ráta adatokkal, azonban az 1.000 lakosra jutó születési arány hazánkban magasabb volt, mint az európai uniós és a régiós országok átlaga. Hazánkban 9,1 születés jutott 1.000 lakosra, ami a 12. legmagasabb érték az EU-ban. Az uniós országokban átlagosan 8,7, míg a többi visegrádi országban 8,6 születés történt lakosságarányosan 2022-ben. A legmagasabb értéket Írország (11,4 fő) és Franciaország (10,7 fő) érte el, míg a sor végén Olaszország (6,7 fő) és Spanyolország (6,9 fő) helyezkedik el.

Összességében 5 európai uniós országban haladta meg a születések száma a halálozások számát, a többi 22 ország esetében természetes fogyás valósult meg, azaz a migráció hatását figyelmen kívül hagyva csökkent ezen országok népességszáma. Magyarországon 1.000 lakosra vetítve 4,9 fővel csökkent a lakosság létszáma természetes okokból. A többi visegrádi ország népessége lakosságarányosan 3,1 fővel csökkent, míg az uniós országok átlaga 2,8 fő volt. A növekvő népességszámú országok körül Írország (4,4 fő) és Franciaország (3,2 fő) érte el a legjobb eredményt, míg a sor végén Bulgária zárt 8,8 fős lakosságarányos csökkenéssel.

A termékenységi ráta stagnáló születésszám mellett is emelkedett hazánkban az elmúlt évtizedben

Miközben 2010 óta gyakorlatilag stagnált az élveszületések száma hazánkban, a termékenységi ráta számottevően emelkedett (3. ábra). 2010-ben 90 ezer élveszületés történt hazánkban, ami 1,25-ös termékenységi ráta értéket jelentett. Ehhez képest 2022-en már csupán 88 ezer gyermek született, a termékenységi ráta értéke mégis 1,52-es értéket vett fel. A látszólagos ellentmondás mögött a termékenységi ráta kiszámításához szintén szükséges szülőképes korú nők csökkenő trendje húzódik meg: 2010 és 2022 között közel 9 százalékkal, azaz 212 ezer fővel (2,38 millióról 2,17 millió főre) csökkent a 15–49 éves korcsoportba tartozó nők száma.

3. ábra: A termékenység legfontosabb mutatói Magyarországon

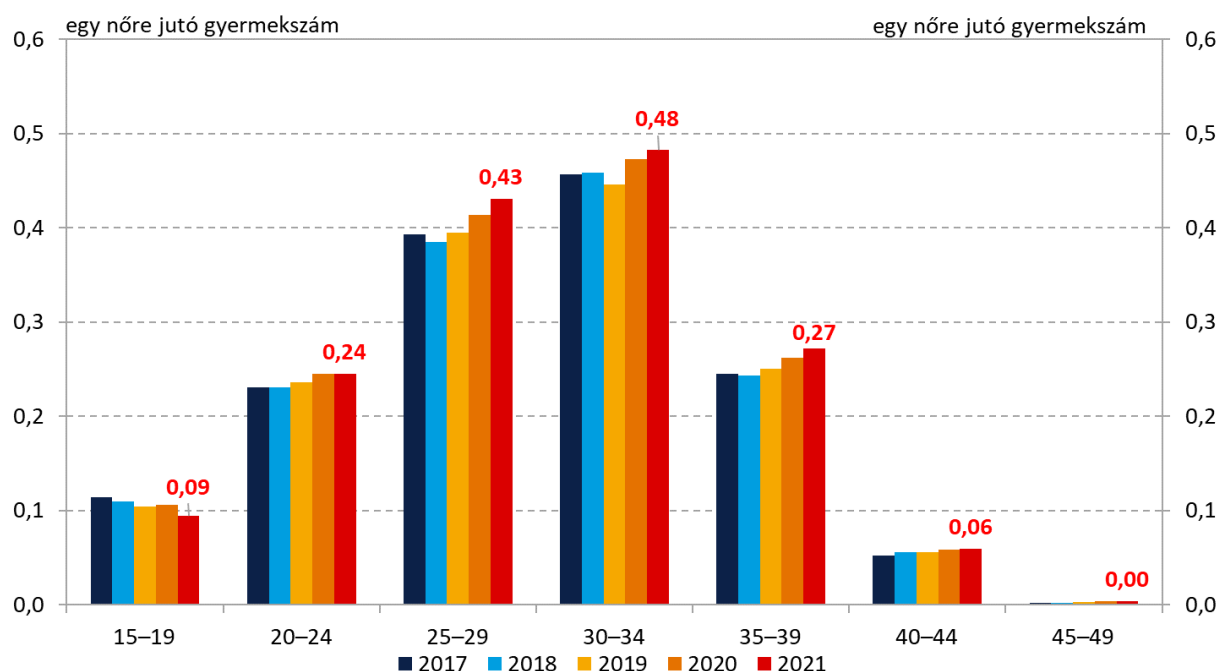

Megjegyzés: A 2022-es szülőképes korú nők száma nem évközepi, hanem csak 2022. január 1-jei.

Forrás: KSH.

A termékenységi ráta, avagy hivatalos nevén a teljes termékenységi arányszám (TFR) kiszámítása koréves alapon történik. Minden vizsgált életkorhoz (15–49 éves korcsoport) összegyűjtésre kerül az adott életkorba tartozó nők évközepi létszáma és az adott életkorú anyák által szült gyermekek száma. Amennyiben a gyermekek számát elosztjuk az adott életkorba tartozó nők számával, akkor megkapjuk a korszpecifikus termékenységi arányszámot, amely az adott életkorú nők termékenységi rátához tartozó hozzájárulását jelenti. A 15–49 éves nőkhöz tartozó korszpecifikus termékenységi arányszámok összege pedig kiadja a teljes lakosság termékenységi rátáját. A teljes termékenységi arányszám tehát lényegében egy olyan hipotetikus gyermekszám, amelyet egy nő szülne élete folyamán, ha minden életévében akkora eséllyel szülne gyereket, mint amekkora eséllyel egy azonos korú nő szült gyereket a vizsgált évben.

4. ábra: A korszpecifikus teljes termékenységi arányszám Magyarországon az anya korcsoportja szerint

Forrás: KSH.

2021-ben 92.978 olyan gyermek született hazánkban, akinek az édesanyja a 15–49 éves korosztályba tartozott, ami 1,59-as termékenységi ráta értéket jelentett. Sajnos még nem rendelkezünk a termékenységi ráta számításához szükséges részletes adatokkal 2022-re vonatkozóan, így az alábbiakban a 2021-es év eredményei kerülnek bemutatásra. A termékenységi rátához legnagyobb mértékben a 30–34 éves korcsoportba tartozó nők járultak hozzá összesen 0,48-as korszpecifikus termékenységi ráta értékkel (4. ábra). Ennél enyhén alacsonyabb mértékű a 25–29 éves korcsoport hozzájárulása (0,43), míg a 20–24 éves (0,24) és a 35–39 éves (0,27) korcsoport már jelentősen kisebb mértékben ad hozzá a termékenységi rátához. A 2021-es korszpecifikus termékenységi ráta a 15–19 éves korosztálytól eltekintve minden korcsoportban a legmagasabb volt az elmúlt 5 évben. Megjegyzendő továbbá, hogy a termékenységi ráta módszertani okokból nem tartalmazza a 15 évnél fiatalabb és az 50 évnél idősebb anyák által szült gyermekek számát, ami 2021-ben összesen 61 főt, azaz az élveszületések kevesebb mint 0,1 százalékát jelentette hazánkban. Az egy nőre jutó gyermekszám egyetlen kohorszban, azaz egyetlen életkori csoportban sem éri el a társadalmi reprodukcióhoz szükséges 2,1-es értéket, a legmagasabb a 49 éves korcsoportban (1,76). A 33 éves korcsoport az első, ahol a nőknek összesen már több gyermeke van (62 ezer), mint ahány nő az adott

kohorszba tartozik (59 ezer fő), azaz minden ennél fiatalabb korcsoportban a nőknek még kevesebb gyermekük van, mint amennyi az adott korcsoportba tartozó nők száma.

Összességében elmondható, hogy bár hazánkban jelentősen növekedett a termékenységi arányszám az elmúlt évtizedben, ez a növekvő trend 2022-ben a koronavírus járvány hatására megtört és így még nagyobb mértékben marad el a célként kitűzött 2,1-es értéktől. A szülőképes korú nők száma ráadásul jelentősen, több mint 200 ezerrel fog várhatóan csökkenni az évtized végéig, ami tovább nehezíti az elengedhetetlen demográfiai fordulat megvalósítását. Rövid távon az lenne kedvező, ha a Covid-okozta hatások átmenetinek bizonyulnának, hosszabb távon pedig az, ha a termékenységi ráta meghaladná a 2,0-2,1-es értéket.

„Szerkesztett formában megjelent a Világgazdaság.hu oldalon 2023. július 5-én.”